

Република България
ИКОНОМИЧЕСКИ
И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ

РЕЗОЛЮЦИЯ

на тема:

**“ПРЕЖДЕВРЕМЕННОТО НАПУСКАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
СИСТЕМА – ПРОБЛЕМИ И ВЪЗМОЖНИ РЕШЕНИЯ”**

(разработена по собствена инициатива)

София, 2017 г.

Председателският съвет на ИСС взе решение за разработване резолюция на тема: “Преждевременното напускане на образователната система – проблеми и възможни решения”.

Председателят на ИСС – проф. Лалко Дулевски, внесе за обсъждане от Пленарната сесия приетия от Председателския съвет проект на резолюция.

На свое заседание от 13 ноември 2017 г. Пленарната сесия прие резолюцията.

1. Проблемите за преждевременното напускане на образователната система заемат водещо място в дейността на Икономическия и социален съвет (ИСС). За ИСС това са едни от най-сериозните предизвикателства пред страната в средносрочен и дългосрочен аспект, поради което съветът разработи и прие четири специализирани акта по темата¹, която намери място и в други актове² на ИСС.
2. Оценявайки високата обществена значимост и чувствителност на темата за преждевременното напускане на образователната система, ИСС организира също редица национални и регионални дискусии и консултации с представители на основните заинтересовани страни. Основните констатации и предложения от тях намериха място в приетите от ИСС актове, като на базата на проведения диалог ИСС представи на законодателната и изпълнителната власт редица конкретни предложения и препоръки.
3. ИСС се ръководи от определението за преждеременно напусналите образователната система младежи на възраст от 18 до 24 години, формулирано като „всяка форма на напускане на системата на образование и обучение преди завършване на средно образование или еквивалентните степени на професионално образование и обучение“³. Според ИСС обаче проблемите на преждевременното напускане на образователната система трябва да се разглеждат в тясна връзка с тези за отпадането по отделни образователни степени, както и с въпросите за обхвата на децата в училище.
4. В проведените дискусии и консултации, както и в процеса на подготовката на своите актове ИСС констатира използването на различни термини и дефиниции, като „незаписване“, „отпадане от училищно образование“, „преждеременно напускане на училище“, „ранно напускане на училище“ и т.н. В тази връзка ИСС счита, че на следващи широки публични дебати и консултации е необходимо да се

---

¹ Становище „Политики за ограничаване ранното напускане на образователната система“; резолюция по “Проект на Стратегия за превенция и намаляване дела на отпадащите и преждеременно напусналите образователната система (2013 – 2020)”; резолюция “Мерки и действия за намаляване дела на преждеременно напусналите образователната система”; анализ “Преждеременно напускане на образователната система”;

² Резолюции: „Проект за национална програма за реформи на Република България”, „Демографските предизвикателства пред България в контекста на Стратегия „Европа 2020”, Резолюция по основни позиции на Икономическия и социален съвет относно прегледа на изпълнението на Стратегия „Европа 2020“ в България, резолюция “Интегрирана политика за младите хора в България”.

³ Съобщение на Комисията: Справяне с преждевременното напускане на училище: ключов принос към стратегията „Европа 2020“. COM(2011) 18 окончателен, с. 2.

постигне определено терминологично единство по отношение на разглежданите процеси и на тази база да се извършват и представят следващи оценки, анализи и политики.

5. Според ИСС преждевременното отпадане от образователната система е едно от най-сериозните предизвикателства пред страната с много сериозни преки и косвени негативни ефекти, и то особено в дългосрочен план⁴.
- 5.1. За ИСС преждевременното отпадане от образователната система може да се разглежда като пряка загуба на публичен ресурс, който е инвестиран за образованието на съответните лица, но без някакъв видим за обществото резултат.
- 5.2. Същевременно повторното интегриране към образователната система на отпадналите от училище деца налага инвестирането на нов публичен ресурс, и то много често за първоначално ограмотяване или придобиване на най-елементарните знания и умения. В случая ИСС констатира наличието на двойно финансиране, което обществото трябва да извърши в резултат от преждевременното отпадане от образователната система.
- 5.3. Изхождайки от тези и редица други аргументи, ИСС счита, че усилията за ограничаване на преждевременното отпадане от образователната система трябва да се разглеждат и като действия в подкрепа на оптимизацията на използването на публичния ресурс и неговото по-целенасочено и ефективно изразходване.
6. ИСС алармира за много сериозните последствия върху формирането на човешкия капитал в страната, които са резултат от развитието на тенденциите на преждевременното напускане на образователната система. В резултат на тези тенденции през последните десетилетия са налице определено негативни последствия в качеството на човешкия капитал, което намира вече много сериозно отражение както върху трудовия пазар, така и по отношение на основни социално-икономически процеси.
- 6.1. Нарастващият недостиг на необходимата работна сила и едновременно с това устойчивата и увеличаваща се съвкупност от дългосрочно безработни лица и лица извън работната сила изразяват най-ясно трайните последици от

---

⁴ Анализ „Преждеременно напускане на образователната система“.

преждевременното отпадане от образователната система. За ИСС това е една от основните причини за ограничаване на икономическия растеж и потенциал на страната.

- 6.2. ИСС констатира също така увеличаване на разходите за социални помощи, подпомагане и т.н., които са друго последствие от предходните процеси на преждевременното отпадане от образователната система.
- 6.3. В свои актове ИСС изразява позиция, че неграмотността и липсата на образование са предпоставка и източник за по-висока престъпност и напрежение в обществото, което от своя страна изисква също нарастване на публичните разходи с цел гарантиране на необходимата сигурност и вътрешен ред.
- 6.4. Не на последно място ИСС изразява безпокойство, че в резултат от развитието на процесите на ранно отпадане от училище е налице нарастване на избирателите с ниско образование и грамотност или пък липса на такива, което поставя пред много сериозно предизвикателство бъдещето на политическата система и управление на страната.
7. Преждевременното напускане на образователната система за ИСС е изключително сериозно предизвикателство и за отделния човек, тъй като липсата на образование или базова грамотност на практика почти ограничава възможността за законово регламентирана заетост.
  - 7.1. В свои анализи ИСС е подчертавал, че именно лицата без образование са най-често ангажирани в нерегламентирана заетост без каквито и да е гаранции за трудови или осигурителни права.
  - 7.2. Също така с особена загриженост ИСС е констатирал наследствената връзка в бедността и социалното неравенство, като основната причина тук отново са неграмотността и липсата на образование. Налице са достатъчно доказателства за това, че преобладаващата част от преждеременно напускащите образователната система деца са от семейства, чиито родители са също ранно напуснали училище.
8. ИСС констатира, че през последните две - три учебни години около 21 хиляди ученици напускат образователната система годишно, като над две трети от тях са до 8 клас. Според ИСС за България е специфично отпадането в много ранен етап от

- училищното образование, което дава своето последващо отражение върху качеството на работната сила и проблемите на нейната реализация на трудовия пазар.
- 8.1. Също така ИСС констатира, че ако в началото на настоящото десетилетие около 50 % от учениците са напуснали образование поради семейни причини, то през учебната 2015/2016 година тези причини са характерни за около една трета от учащите се до 8. клас и за около 40% от обучаващите се в средното образование ученици.
  - 8.2. ИСС обръща внимание на определеното нарастване на влиянието върху напускането на образование на поради „заминаване в чужбина“, което се наблюдава особено през последните няколко години. Тази причина е много по-характерна за напускането на училище в по-ранните стадии на образование – до 4. и до 8. клас, което показва, че заминаването в чужбина е по-характерно за семействата с по-малки деца.
  9. ИСС обръща особено внимание и върху проблемите на т.нар. „шарещи“ ученици, които посещават един-два пъти седмично училище предимно с цел да не бъдат прекратени детските добавки на техните родители. Също така с безпокойство ИСС обръща внимание върху увеличаващия се дял на т.нар. „проблемни“ ученици, които са оставени без родителски контрол поради пребиваване на техните родители в чужбина или са с незаинтересовани и слабограмотни родители.
  10. ИСС обръща особено внимание също така на факта, че в България равнището на преждевременно напускане на образователната система при момчетата е по-високо от това при момчетата. Такава тенденция в рамките на целия Европейски съюз се наблюдава и в Румъния, но в нашата страна тя е по-изразена.
  - 10.1. Според ИСС профилът на ранно отпадане от училище по пол трябва да бъде отчитан при разработването на съответните политики и мерки, като се има предвид, че най-вероятно става въпрос за цялостен стереотип и начин на живот на една етническа общност. Също така за ИСС са необходими спешни и адекватни мерки за ограничаване на т.нар. „ранни бракове“ или съжителство на семейни начала с непълнолетни и малолетни момчета, което се отразява пряко върху

преждевременното напускане на образователната система от момичетата в много ранна детска възраст.

11. ИСС констатира, че специфичните тенденции на преждевременното напускане на образователната система в България оказват негативно влияние върху възможностите за трудова реализация на ранно напусналите училище лица. Налице са достатъчно доказателства за много ниското качество на човешкия капитал на преждеременно напусналите образователната система в България спрямо други страни в ЕС, което оказва сериозно отражение върху икономическата активност и заетостта на такъв тип лица.
  - 11.1. Например ИСС констатира, че ако през 2016 година в Румъния равнището на преждеременно напускане на образователната система е с около 40% по-високо от това в България, то икономическата активност на младежите от 15 до 24 години с основно и по-ниско образование в Румъния е над два пъти по-висока.
  - 11.2. Също така през 2016 година равнището на заетост на младежите от 15 до 24 години с основно и по-ниско образование в Румъния е 2,5 пъти по-високо спрямо заетостта на съответния младежки контингент в България. Това поставя много сериозно въпроса за много по-задълбочен и конкретен анализ на преждевременното напускане на образователната система в България и неговото отражение върху състоянието на младежите с най-ниско образование на пазара на труда.
12. На фона на по-високото равнище на преждеременно напускане на образователната система от момичетата ИСС обръща внимание върху последващо отражение на този факт върху състоянието на този млад контингент на пазара на труда.
  - 12.1. Ако през 2007 година равнището на икономическа активност на момчетата от 15 до 24 години с основно и по-ниско образование е с около 60% по-високо от това на момичетата от този възрастов и образователен контингент, то през 2016 година разликата нараства на над 80%.
  - 12.2. Също така ИСС констатира, че през 2007 г. равнището на заетост на младежите с основно и по-ниско образование на възраст от 15 до 24 години е със 70% по-висока от тази на момичетата, докато през 2016 г. тази разлика нараства до 2,2 пъти.

- 12.3. Същевременно ИСС подчертава с особена загриженост, че ако през 2016 г. средно в Европейския съюз 21 момчета и 15 момичета на възраст от 15 до 24 години с основно и по-ниско образование са били заети, то в България това е било характерно за около 8 момчета и 4 момичета в тази възрастова и образователна група.
13. Налице са и много сериозни регионални различия между равнището на преждевременно напускане на образователната система. Например през 2016 г. равнището на този показател в Северозападния регион достига до 27,7% и е около 5 пъти по-високо от това в Югозападния регион. В тази връзка ИСС настоява анализите и политиките за ограничаване на преждевременното напускане на образователната система да бъдат много по-силно насочени към преодоляване на регионалните различия, а не само към провеждане на национални политики и мерки.
14. Отчитайки всички посочени предизвикателства и тенденции, още през 2012 година ИСС анализира задълбочено проблемите и прие свое становище⁵, в което препоръчва разработване на национален стратегически документ, чиято основна цел да бъде насочена към намаляване на дела на преждевременно напусналите образование под 10%.
15. Също така във връзка със заложената в Националната програма за реформи на България цел в изпълнение на стратегия „Европа 2020“ – „Дял на преждевременно напусналите образователната система от 11% до 2020 г.“, ИСС изрази единодушно позиция за необходимост от по-амбициозна цел и аргументира отново своето предложение за постигане на равнище на преждевременно напускане на образователната система от 10%. Също така ИСС препоръчва изпълнението на тази цел да се наблюдава заедно със състоянието на трудовия пазар на лицата с основно и по-ниско образование, както и с отражението върху публичните финанси и социалните системи на страната.
16. ИСС приветства подготовката на проекта за национална „Стратегия за превенция и намаляване дела на отпадащите и преждевременно напусналите образователната

---

⁵ Становище „Политики за ограничаване ранното напускане на образователната система“.

система (2013 – 2020)“ (Стратегията), като се включи активно в общественото обсъждане и прие отделна резолюция⁶ по този стратегически документ.

- 16.1. Изразявайки своето безпокойство от нарастващия дял на децата, които никога не са посещавали училище или са отпаднали преди завършване на основно образование, ИСС препоръча да се извърши по-задълбочено изследване на структурата на отпадналите от образователната система и на техните характеристики⁷.
- 16.2. Също така ИСС предложи в Стратегията да бъдат включени допълнителни индикатори за идентифициране на децата, изложени на риск от преждевременно напускане на образователната система.
- 16.3. Според ИСС Стратегията трябва да отчита специфичните икономически, социални и демографски проблеми на отделните региони, които са предпоставка за сериозните междурегионални различия в равнището на преждевременно напускане на образователната система. Също така съветът настоява за прилагане на интегриран институционален подход при изпълнението на Стратегията, като се гарантира ефективен контрол и прозрачност на всички нива при оценка на нейните резултати и реализация.
17. С определено безпокойство ИСС констатира наличието на формираща се тенденция на намаляване на нетния коефициент на записване в образователната система на децата⁸ от 7 до 10 години и от 11 до 14 години и препоръча в индикаторите на Стратегията да бъде обърнато специално внимание на обхвата в образователната система, особено в началното и основното образование. Също така ИСС обръща много сериозно внимание и върху лицата, които никога не са посещавали училище, и настоява в своята резолюция и това да бъде отчетено в Стратегията.

⁶ Резолюция по “Проект на Стратегия за превенция и намаляване дела на отпадащите и преждевременно напусналите образователната система (2013 – 2020)”.

⁷ През учебната 2015/16 г. броят на децата, напуснали началния етап на основното образование, е 6568, което е с 248 деца повече от предходната учебна година и е най-високата стойност от 2010/11 учебна година. Броят на децата, напуснали прогимназиалния етап на основното образование за учебната 2015/16 г. е 8139.

⁸ За последните 6 приключили учебни години се наблюдава спад на този коефициент за всички групи деца, но най-тревожни са данните за групите деца на възраст 7 – 10 и 11 - 14 години. С тревога ИСС констатира, че обхватът при децата от възрастовата група 7 - 10 г. е намалял от близо 100% (98,6%) за учебната 2010/2011 г. до 95,5% за учебната 2015/2016 г.

- 17.1. ИСС отбелязва с удовлетворение, че тези негови препоръки са отразени в приетата стратегия, като са изведени следните нови индикатори:
- дял на населението на възраст 7 – 11 години в училищното образование;
  - дял на населението на възраст 12 – 14 години в училищното образование;
  - дял на никога непосещаващите училище във възрастовите групи 7 – 11, 12 – 14, 15 – 17 и 18 – 19 години.
18. ИСС предложи в Стратегията да бъде включена допълнителна дългосрочна цел за чувствително намаление на дела на учениците, отпадащи от училище между първи и четвърти клас, като равнището на този показател да не надвишава 1,5% от общия брой на записаните ученици в съответните класове през една учебна година. Същевременно съветът изразява съжаление, че това негово предложение не бе включено в Стратегията и отново настоява то да бъде разгледано предвид формиращите се тенденции и тяхното влияние върху пазара на труда.
19. ИСС подчертава факта, че в съответствие с плановете за изпълнение на Стратегията са разработени и приложени редица мерки и дейности. Същевременно съветът констатира липсата на обективни и реални оценки за ефективността от тези мерки, като анализите са насочени предимно към количествените, а не към качествените аспекти на изпълнение на Стратегията.
20. Според ИСС основните политики за ограничаване на преждевременното напускане на образователната система и конкретните мерки за тяхното изпълнение се разработват и реализират предимно и чрез системата на образованието и не стигат до основополагащите икономически, социални и други специфични причини.
- 20.1. Например ИСС не констатира конкретна мярка или политика, която да е адресирана към силно ограничения достъп до и избор на училища в отдалечени райони на страната, поради което възможността за качество и вид на подготовка на децата в такива населени места се ограничава в рамките на училищата, които са в непосредствена близост до местоживеенето.
- 20.2. Към този тип проблеми според ИСС се натрупват и други, свързани със закриване на училища; наличие на малки училища със слети класове; липса на средства за транспортни разходи на децата в задължителна училищна възраст в случай на

желание от страна на семейството детето да учи в друго населено място или община; спиране на изплащането на транспортните разходи за учениците над 16 години, ако учат извън мястото на живеене, и т.н.

- 20.3. В тази връзка ИСС счита за изключително необходимо осигуряването на възможност за изграждане на общежития, пансионати и други форми на осигуряване на достойно пребиваване на децата, които се обучават извън мястото на живеене, и то на сравнително отдалечено разстояние, което не създава възможност за ежедневни пътувания между населените места.
21. ИСС споделя изведените групи от причини за преждевременно напускане на образователната система (икономически, социални, образователни, институционални, здравни и етнокултурни), които са представени в Стратегията и в други нормативни документи на Министерството на образованието и науката (МОН). Същевременно констатира определени различия в поддържаната от НСИ⁹ и регионалните инспекторати по образованието (РИО)¹⁰ статистика за броя на напусналите училище в рамките на определена учебна година.
22. Отчитайки всички тези обстоятелства ИСС препоръчва изграждането на единна национална база данни, която да обедини наличната информация от всички организации и институции. Също така ИСС предложи да се обсъди идеята за въвеждане на единен образователен номер (регистър)¹¹, който да поддържа индивидуална информация за всеки ученик, в т.ч. училището, в което се е обучавал, неговия успех по отделните предмети, степента на завършено образование и др.
23. Според ИСС изграждането на подобна информационна система и осигуряването на необходимия достъп до поддържаната в нея информация ще създадат възможност за решаване на редица проблеми, като:
- проследяване на т.нар. „шарещи“ ученици, които често променят училището;

⁹ НСИ борави с категории причини за напуснали: поради нежелание, поради семейни причини, заминали в чужбина.

¹⁰ РИО предоставят детайлна информация, но не отчитат фактори като: причини за напускане на училище, промяна на училището/местоживеенето в рамките на страната или продължаване на образованието извън страната.

¹¹ През 1997 г. Великобритания въвежда индивидуални номера на учениците. Чрез тях ефективно се следят успехът на училищната политика и нуждата от реформи. Това позволява мониторинг както на ранното отпадане, така и на други проблеми на образованието. Подобни електронни бази данни се въвеждат и в Нидерландия, Германия и Италия.

- анализ на причините и броя на извинените и неизвинените отсъствия и постигане на достатъчно надежден контрол в това отношение;
  - доказване на придобитата образователна степен за нуждите на бюрата по труда и конкретните работодатели;
  - по-детайлно и задълбочено изследване на процесите на напускане на училище и свързаните с това причини и т.н.
24. Като отчита усилията за създаване на Регистъра за движението на децата и учениците, ИСС счита, че все още не е налице обхватно и ефективно проследяване на децата в риск от отпадане, както и необходимата координация на дейностите по превенция и интервенция между всички ангажирани институции.
- 24.1. Във връзка с това ИСС предлага да се ускори процеса по въвеждането на национална електронна система за предучилищно и училищно образование (НЕИСПУО)¹² и се създаде възможност за достъп до нея за компетентните органи при проследяване на движението на децата и учениците за извършване на необходими анализи и предприемане на мерки за предотвратяване на отпадането от училище.
25. ИСС обръща особено внимание на проблемите с децата на заминалите в чужбина българи, част от които придружават своите родители в чужбина за определен период, друга част остават при свои роднини в България, докато трета част трайно напускат страната. Според ИСС към настоящия момент не е налице надеждна система за проследяване на тези деца и във връзка с това предлага да се обсъдят възможности за изграждане на международна система за проследяване движението на децата и учениците при пътуване и продължително пребиваване в чужбина (напр. в страните от ЕС).
- 25.1. С цел облекчаване достъпа до образователната система ИСС препоръчва да се въведе облекчена процедура по признаване на завършен клас, етап, или степен на образование за децата в училищна възраст, които са учили извън страната за кратък период¹³. В това отношение ИСС оценява направените изменения и допълнения в

---

¹² Предвидена в Наредба 8 от 11.08.2016 г. за информацията и документите за системата на предучилищното и училищното образование.

¹³ Резолюция “Мерки и действия за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система”.

съответната наредба¹⁴, с които се постига облекчаване на процедурите по признаването на завършен клас - от първи до шести включително.

- 25.2. Същевременно ИСС изразява безпокойство, че въпреки това облекчение процедурите остават все още доста бюрократични, и то особено след завършен шести клас.
- 25.3. В тази връзка ИСС предлага да се отдаде по-голямо значение при признаването на отделните класове, етапи или степени на резултатите от приравнителните изпити по основни учебни предмети, а не само и не толкова на „пълнотата“ на предоставените документи от училището в чужбина. ИСС споделя становището, че ако след такива изпити ученикът доказва необходимите базови знания, които да надгражда през предстоящата учебна година, то едва ли е справедливо и допустимо да се възпрепятства образованието му поради тромави и бюрократични административни процедури.
26. Според ИСС е необходим по-строг контрол при извършването на адресна регистрация и създаването на коректни и надеждни статистически данни. Такъв тип информация създава условия за постоянно наблюдение на вътрешната и външната миграция и нейното отражение върху обхвата в образователната система по населени места. В тази връзка ИСС препоръчва разработването на механизъм на електронно подаване на заявления за промяна на постоянен и настоящ адрес, като се опростят максимално съответните административни процедури.
27. ИСС приветства разработването и въвеждането от страна на МОН на пилотен модул „Система за ранно предупреждение за деца в риск от отпадане“ в 50 образователни институции от 19 общини от Северозападен и Югоизточен район.
- 27.1. ИСС предлага да се извърши анализ на изпълнението на пилотната система на МОН за ранно предупреждение и при необходимост да се предприемат действия за съответни корекции.
- 27.2. Според ИСС е необходимо прилагане на хармонизиран подход при идентифициране на ученици в риск от отпадане, който да се превърне в инструмент

---

¹⁴ Наредба № 2 от 14.04.2003 г. за признаване на завършени етапи на училищно обучение или степени на образование и професионална квалификация по документи, издадени от училища на чужди държави, влязла в сила от 28.06 2014 г.

за координация и сътрудничество между всички заинтересовани страни, като на базата на ясни и единни критерии и индикатори се развие системата за ранно предупреждение на национално равнище.

28. Отчитайки основните проблеми и предизвикателства, свързани с преждевременното напускане на образователната система, в редица свои актове ИСС предлага съответни възможни решения за ограничаване на това явление. Същевременно на базата на организираните по тази тема дискусии и консултации ИСС разшири и систематизира своите предложения с нови конкретни мерки и препоръки.
29. Според ИСС осигуряването на равен достъп до ранна детска грижа и предучилищно образование има ключово значение в политиката по превенцията на преждевременното напускане на образователната система.
  - 29.1. ИСС предлага да се разработят механизми, гарантиращи посещаемостта на задължителната предучилищна подготовка, както и нейното разширяване за четиригодишните деца.
  - 29.2. В тази връзка ИСС настоява за разработването и прилагането на следващи мерки и политики с цел разширяване на обхвата на децата в детските градини, както и за увеличаване на стимулите и възможностите за достъп до предучилищна подготовка със съответно качество и продължителност. Важно значение в това отношение има политиката по създаването на защитени детски градини, прилагането на програми за специализиран транспорт на децата, за безплатно хранене и безплатни учебни помагала.
  - 29.3. ИСС споделя разбирането, че намалението или въобще премахването на таксите и на някои други разходи е съществен мотив и възможност за повишаване на обхвата и посещаемостта в детските градини и изобщо в системата на задължителната предучилищна подготовка.
  - 29.4. Друг аспект в това отношение е насърчаването, в т.ч. и финансово, на местната власт за разработването на общински програми за модернизиране на съществуващите и изграждане на нови детски заведения, които да осигурят възможност за обхват на децата в детските ясли и градини в най-ранна детска възраст.

30. ИСС разглежда задължителната целодневна организация на образователния процес за учениците в риск от отпадане като друга съществена превантивна мярка за ограничаване на този процес. За ИСС тази мярка би имала много силен ефект, ако в рамките на нейната реализация бъдат осигурени безплатен обяд и допълнителни дейности, които създават възможност децата в риск да възприемат училището като желана от тях територия и полезна алтернатива на част от свободното си време.
- 30.1. Необходими са нови по-ефективни стимули за учениците от рисковите групи и техните родители с цел редовно участие в образователния процес. Според ИСС олекотяването на учебното съдържание и въвеждането на атрактивни и интерактивни методи на обучение са част от усилията в тази посока.
- 30.2. ИСС счита за необходимо и разработването на специални мерки за работа с родителите на децата от рисковите групи.
- 30.3. Също така ИСС поставя по-сериозен акцент и по отношение необходимостта от допълнителни занимания с децата, за които българският език не е майчин.
31. ИСС споделя необходимостта от разширяване на кръга на педагогическите специалисти чрез въвеждане на длъжност „образователен медиатор“, което вече е факт от месец септември 2017 г.. Налице е обективна необходимост от увеличаване броя на ресурсните учители, психолозите и педагозите, както и от по-активното им включване за решаването на проблемите с преждевременното напускане на образователната система.
- 31.1. ИСС предлага да се отдели много по-голямо внимание на мястото и ролята на класните ръководители и дори чрез облекчаване на тяхната преподавателска натовареност да се създадат условия и време за тяхната ангажираност и работа с децата и семействата в риск от отпадане от училище.
- 31.2. ИСС предлага да се обърне специално внимание на подготовката на педагогическите кадри и квалификацията на учителите, като се наблегне особено на специализирани програми за обучение за работа в мултикултурна среда, работа с деца в риск от преждевременно напускане и за работа с деца със специални образователни потребности.

32. Също така ИСС предлага в рамките на по-широк обществен дебат да се обсъдят възможността и целесъобразността при избора на участници в програмите за временна заетост на родители, да се отчита степента на посещаемост на техните деца в училище.
33. ИСС многократно изразява подкрепа за развитието на младежките и детските организации, както и за създаването или разширяването на съществуващите центрове за работа с деца.
34. ИСС предлага да се засилят ролята и подкрепата за българското читалище не само като културен, но и като общностен център. На базата на осигурено допълнително финансиране българските читалища могат да се развиват и като информационни и обучаващи центрове за децата, и то особено в областта на вековните български традиции, култура, изкуство, обичаи и т.н.
35. От ключово значение за ИСС е стимулирането на активната общностна работа и въвеждането на допълнителни механизми на повишаване на родителската активност, капацитет и компетентности. Особено значение в това отношение ИСС придава на работата на обучените медиатори, сътрудници или наставници с хората от общността, както и на повишаването на квалификацията на учителите за работа с родители. В тази връзка ИСС поставя и въпроса за обсъждане на идеята „училище за родители“, чиято реализация според ИСС ще има пряко позитивно отражение върху отношението на част от родителите към техните деца и задържането им в училище.
36. ИСС настоява за много по-сериозни и ефективни превантивни мерки с цел ограничаване и преодоляване на феномена „ранни бракове“.
- 36.1. Необходими са нови и по-адекватни подходи за повишаване чувствителността и ангажираността на училището, семейството и общността за ограничаване на този проблем, както и за наблюдението и намирането на подходящо решение за всеки конкретен случай.
- 36.2. ИСС счита като ефективна мярка в това отношение организирането на кампании за представяне на негативните последствия от ранните бракове и същевременно за

промотиране на примери на успели ромски жени на базата на подкрепата на семейството и доброто образование.

37. Същевременно ИСС счита, че наред с всички възможни стимулиращи и превантивни мерки е необходимо стриктното спазване на закона и по отношение на санкциониращите мерки в случай на установени законови нарушения. В това отношение съветът поставя въпроса за стриктното изпълнение на задълженията на кметовете на общините относно налагането на санкции на родители, които не осигуряват присъствие на децата си в училище, съгласно чл. 347 от Закона за предучилищното и училищното образование. Нещо повече, във връзка с често излаганите аргументи за липсата на каквито и да е финансови средства за изплащаните санкции ИСС предлага да се обсъди по-широко възможността от компенсиране на този проблем със съответното задължение за полагане на общественополезен труд, като се проучи практиката в това отношение на други страни.
- 37.1. Открит според съвета остава и въпросът за отговорността на родителите, които са заминали в чужбина и са оставили своите деца без надзор, в т.ч. и без контрол на посещаемостта в училище.
- 37.2. ИСС предлага засилване и реално приложение на санкции към директори на училища, които допускат фиктивно записване на ученици или поддържат „скрито неприсъствие“ чрез извиняване на голям брой отсъствия.
- 37.3. Обвързването на издаването на шофьорска книжка с посещаването на училище до навършване на задължителна училищна възраст (16 години) е друга потенциална възможност за ограничаване на ранното отпадане от училище, която съветът също поставя за по-широк обществен дебат.
38. ИСС препоръча в общините и училищата с преобладаващ дял на деца и ученици в риск от отпадане от училище да се разработи комплексен подход за интегрирана политика по превенция, базирана на споразумение за съвместна работа. Също така съветът предложи да се разработи и въведе конкретен алгоритъм за взаимодействие „училище - ученици - родители - местна власт - местен бизнес - обществени организации“ с определени конкретни ангажименти на училището (на класния

- ръководител, директора, училищния психолог), на ученика и родителя, на местните отдели за закрила на детето и за социално подпомагане, на местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, на местния бизнес, на читалищата и центровете за обществена и социална подкрепа.
- 38.1. Със задоволство ИСС констатира, че основната част от тези предложения намериха реализация както в подписаното споразумение между институциите за съвместна работа в изпълнение на Стратегията по превенция на преждевременно напусналите образователната система, така и в създадения с решение на МС от месец юли 2017 г. Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане и задържане в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст (Механизъм).
- 38.2. Същевременно ИСС настоява за оценка и при необходимост за промяна на част от мерките, заложи в Механизма, с което да се осигури по-активна и отговорна ангажираност и на други институции, освен образователните.
- 38.3. ИСС предлага да се предвидят мерки за привличане на родителите за сътрудничество с междуинституционалните екипи за обхват и предотвратяване на отпадането, както и в дейности по превенция на агресията и засилване на сигурността в образователните институции.
- 38.4. Същевременно ИСС препоръчва този механизъм да се превърне в постоянно действащ инструмент на Стратегията в рамките на регламентирания в нея Координационен механизъм.
39. Като оценява досегашната практика и резултатите по ограничаване на преждевременното напускане на образователната система, ИСС отчита, че една част от тях не оказаха необходимия ефект поради неосигуряването на основни предпоставки за тяхната ефективна и цялостна реализация. Затова ИСС препоръчва да се ограничи максимално стартирането на мерки и програми преди цялостното им обезпечаване с необходимите условия за ефективно прилагане, като по този начин се избегнат отрицателните ефекти от “половинчато“ прилагане на такива мерки.
- 39.1. В това отношение ИСС подчертава, че законово въведеното ограничаване на повторемостта на съответен учебен клас не трябва да бъде въведено безусловно,

а едва след гарантирането на достатъчно инструменти и ресурси за преодоляване на обучителните дефицити чрез индивидуална и допълнителна работа.

- 39.2. В този контекст ИСС изразява позиция, че преди да бъдат закрити съществуващите в момента институционални форми за образователна подкрепа на лицата със специални образователни потребности, е необходимо да се осигурят адаптационен период и практики на интензивна индивидуална подкрепа за тези деца.
40. В свои актове и организирани консултации ИСС е изразявал многократно позиция за необходимостта от преосмисляне и промяна на модела на делегираните бюджети и механизма „парите следват ученика“. В тази връзка съветът подчертава, че стандартът за финансиране трябва да следва рамката и философията на Закона за предучилищното и училищно образование, като гарантира средства за общата и допълнителна подкрепа към всички групи деца.
41. ИСС препоръчва да се обсъдят, разработят и приемат законодателни промени, регламентиращи още по-тясното обвързване на получавани от системата на социалното подпомагане помощи и добавки с посещаемостта на децата и учениците в детските градини и училищата.

В заключение ИСС счита, че общественият дебат по проблемите на преждевременното напускане на образователната система трябва да продължи, като на тази база се постигне усъвършенстване на Стратегията и нарастване на ефекта от предприетите действия и политики, както и да се постави акцент върху възпитателната работа в образователните институции.

(п)

проф. д-р Лалко Дулевски

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ